

Szakmai beszámoló

„És álljon a domb multak jele...”

Dusnok – Halom régészeti kutatása című kiállításról

A kiállítás témája a 2016-2017-ben feltárt Dusnok-halomi lelőhely volt, mely a hazai régészet szempontjából is jelentős eredményeket hozott. A lelőhelyről bizonyosságot nyert, hogy valóban mesterséges halomról van szó. A halomtestbe ásott különböző korú temetkezéseken túl feltárássra került a halom alján található rézkori sírkamra, melynek szerkezetét is megfigyeltük. A Duna mellett, illetve a Duna-Tisza közén is egyedülállóan tartható ez a felfedezés, mely nagymértékben előreviszi a hazai kutatást.

A feltárásról röviden:

Dusnok-Garáb (Halom) lelőhelyet már a második katonai felmérés térképén jelölték. Vadász Éva 1965-ös terepbejárása során lelet nélküli halomként említi. 2004-ben és 2006-ban Gallina Zsolt végzett terepbejárást a területen. 2016. októberében a kalocsai Viski Károly Múzeum a bajai Türr István Múzeum munkatársai egy közös leletmentő ásatás keretében két gazdag szarmata kori temetkezést tártak fel a területen.

2016. tavaszán egy dusnoki lakos a Viski Károly Múzeumba honfoglalás kori lószerszámvereteket és szarmata emailos, zománcos díszítésű fibulát szolgáltatott be a szóban forgó lelőhelyről. A leletmentés során három szelvényt jelöltünk ki, melyekből két női, szarmata sír látott napvilágot. Az 1. sírban egy díszes, ezüstlemezzel borított bronz fibula – ruhakapcsoló tű – került elő az elhunyt nő mellkasán, s egy érdekes, szintén bronzból készült kocka alakú dísz a nyakán, mely a nyakláncára volt egykor felfűzve. Továbbá különböző anyagú és formájú gyöngyök (pl.: üveg, borostyán, kréta gyöngyök), melyek a szarmata nő nyakláncát, egykori ruháját, s az oldalán elhelyezkedő kisebb tároló táskáját díszítette. A kis táskában szokatlanul nagyméretű üvegyöngy került elő, illetve ép, óriási méretű kalcedon gyöngyök. Egy igen érdekes szokás volt megfigyelhető, hiszen az előbb említett kistáskába helyezték el a fülbevalópárját. Kisebb használati eszközöket, mint egy orsógombot, bronztűt illetve egy csontnyelű kést is tettek a sírba.

A 2. sírban egy kiemelkedő szépségű, ép, ezüstözött bronz, koncentrikus körökkel díszített, ún. perforált szélű, kör alakú tükör került elő az elhunyt jobb medencelapátján. A 2. temetkezésben is változatos formájú és anyagú gyöngyökkel díszítették az elhunyt öltözetét. A nyaklánc borostyángyöngyökből állt, karperecét kisebb méretű üvegyöngyök ékesítették. A sírban ún. gömböcskés vagy dudoros gyűrűk kerültek elő, melyeket az övre felvarrva viseltek, s valószínűleg valamiféle amulett funkciót töltött be. Ennél a sírnál is sikerült dokumentálni a gyöngyös kistáskában fellelhető fülbevalót, azonban ebben az esetben egy kisebb töredékét figyelhettünk meg. A temetkezések a rabolatlanok voltak.

A feltárással bizonyossá vált, hogy a szarmata temető alatt egy kelta telep is található. Az 1. sír szintje alatt különböző objektumfoltok rajzolódtak ki – melyből kelta, grafitos kerámia látott napvilágot.

A lelőhely területéről szórványként került elő egy ezüstből készült rozettás csüngős lószerszámveret, egy rozettás szívjég, két, rozettás kerek veret töredéke és egy kisebb rozettás lószerszámveret, melyek valószínűleg egy sírból származnak.

A 2017. évi feltárás eredményei:

Az NKA támogatásával 2017. május 8. és június 16. között a Viski Károly Múzeum Kalocsa és a bajai Türr István Múzeum Lantos Andrea és András Réka régészek vezetésével tervásatást végzett a lelőhelyen.

A feltárás eredményeként 40 objektum látott napvilágot, ebből egy volt honfoglalás kori, négy szarmata korú és egy késő bronzkori sír, melyeket a halomba beleásva találtunk.

A honfoglaló leleteket ezüst és ezüstözött rozettás lószerszámdíszek tették ki, melyek egy sírból származtak. Az előkerült honfoglalás kori lószerszámveretek minden valószínűség szerint egy készlethez tartozhattak és szóródásuk alapján az említett Ny-K tájolású sírgödörből származhatnak. Mindezen tapasztalatok alapján valószínűnek tartjuk, hogy egy magányos női temetkezést sikerült így azonosítanunk a lelőhelyen. A szarmata sírok közül két férfi és két női sír került elő, melyekből a 2. századra keltezhető leletanyag: fibulák, edény, gyöngyök kerültek ki.

A bronzkori sírt kb. a halom közepébe ásták. A sír feldúlt volt, de mellékletként egy edényt és egy bronztűt tudtunk a sírből megmenteni.

A felső réteg ledokumentálása után lementünk a halom aljáig, ahol a rézkorhoz tartozó központi sírkamra került elő.

A sírkamra megközelítőleg négyzet formájú, 4mX4m-es nagyságú volt, melynek faszerkezetét is sikerült megfigyelni és dokumentálni. A sírt sajnos kirabolták, de néhány embercsont, egy edény összetört töredékei és négy, valószínűleg ruhadíszként szolgáló aranykorong így is megmenthető volt. A korongok párhuzamait Várnán találtuk meg.

A feltárás során mindkét rétegről készült légifotó drón segítségével, valamint mintavételezés is történt mind a halom rétegeiből, mind pedig a sírkamrából, illetve az ott található szerves maradványokból.

A kiállítást a Viski Károly Múzeum földszinti folyosóján rendeztük meg. A kiállítás alapszíne zöld, mely végigkíséri a kiállítást. A bejárattal szemben a falon a kiállítást megnyitó nagyméretű molinót helyeztünk el képekkel és az ásatás rövid bemutatásával. A tárlók között egy monitort építettünk be, melyen folyamatosan vetítünk képeket az ásatás életéről, valamint az ott készült fotókat, videókat és drónfelvételt. A teremóri pultba beépített lejátszón keresztül zenei anyagot tudunk a folyosón kihangosítani. A kiállításba több látványos elemet igyekszünk beépíteni. A látogatót első körben igyekszünk megismertetni a halmok világával. A Kiskunsági Nemzeti Parkkal – annak halmos kutatását bevonva - együttműködve Posztereken és a halmokból eddig előkerült tárgyakon keresztül ismerhetjük meg a halom fogalmát és a környező halmokat. A folyosó padlóján egy időszalag fut végig, mely egyre távolabb vezet a régmúlt időkbe, ugyanis a halom feltárásakor több korszakhoz tartozó temetkezést tárunk fel kezdve a honfoglalás kortól a szarmata és bronzkoron át a rézkorig. A teret a levegőbe kifeszített két légi fotó osztja ketté. Az első a halomtestbe ástott temetkezéseket mutatja, a második pedig a rézkori sírkamrát. A kiállítást 2018. szeptember 15-én nyitottuk meg a Kulturális Örökség Napjai keretében, a kiállítás 1 évig fog állni.

A kiállítást a következő témák köré építettük fel:

1. A halmok kutatása Bács-Kiskun megyében

A Kiskunsági Nemzeti Park halmos kutatását bevonva molinón halmok, alatta lévő vitrinben az érsekhalmi anyag bemutatása.

2. Dusnok régészeti kutatása. Vadász Éva és D. Szabó Kálmán terepbejárásai

Katonai térképeken mutatjuk be a halom ábrázolását, vitrinben Vadász Éva és D. Szabó Kálmán kutatásait a környéken, valamint röviden a Dusnokon folyó régészeti feltárásokat.

3. Honfoglalók Dusnokon

Molinón honfoglaláskor bemutatása, leletek előkerülési körülményeinek bemutatása.

A lelőhelyen talált, valamint Dusnok környékén műszeres felderítés során előkerült honfoglalás kori leletek. A lelőhelyeket térképen ábrázolva is bemutatjuk. Ezek a kutatások új eredményeket hoztak, új lelőhelyeket és lelőhelycsoportokat sikerült azonosítani.

2018 tavaszán leletmentés során előkerült Fajszi kovács-halmi leletek bemutatása.

4. Szarmata temetkezések a halomban

Szarmata népszerűség bemutatása, környező szarmata leletek molinón. A feltárások során előkerült 6 sír bemutatása. Egy férfi és egy női sír rekonstrukciója. Középen kombinált vitrinben a szarmata sírokból előkerült leletanyag.

5. Bronzkori temetkezés a halomban.

Ajtómélyedésben feltárt bronzkori sír bemutatása. Mögötte ásatási fotó nagyítása és a bronzkorról ismertető szöveg.

6. A rézkori sírkamra

A rézkor szöveges ismertetése a falon. A falra a halom kontúrjának, rétegeinek felfestése, valamint a sírkamra felépítése. A kamrába egy kémlelőlyukon lehet benézni. Bent homályos fényben a halott oldalra fektetve. Ezek után az aranykorongok és az edénymelléklet bemutatása. A folyosó másik oldalán a sírkamra feltárásának bemutatása a különböző fázisokban, valamint a környező lelőhelyek rézkori leletei láthatóak.

Múzeumpedagógia

A kiállításon belül kialakítottunk egy kis teret, ahol a gyerekek a különböző korok viseleteit színezhetik ki, valamint az ásatáshoz köthető fotókat rakhatnak ki puzzle-ből.

A látogató a folyosóra belépve a bemutatkozó molinón olvashatja el a legfontosabb információkat a kiállításról. Mellette a halmokról készített összefoglaló molinót, valamint az azokból előkerült leletanyagot láthatja a közönség. A vele szemben lévő álló vitrinben Dusnok régészeti kutatásáról olvashat a látogató, benne Vadász Éva naplója és D. Szabó Kálmán jegyzetei és gyűjtéseik.

A teret egy a levegőbe kifeszített molinó választja el, melyen egy drónnal készült légifotó látható a halomba ásott, feltárt temetkezésekkel. Innen a padlóra felragasztva egy időszalag indul, mely a feltárás során a halomban talált különböző korszakokon vezet keresztül a honfoglalás kortól a rézkorig.

Egy molinón és egy vitrinben mutatjuk be azt a honfoglalás kori temetkezést, valamint a hozzá köthető tárgyakat, melyeket itt találtunk. Ezek mellett a Dusnokon és környékén műszeres felderítés során újonnan azonosított lelőhelyekről származó honfoglalás kori tárgyak kerülnek még bemutatásra, valamint fajszi leletmentés eredményei.

A vele szemben lévő falnál a feltárások során előkerült 6 szarmata korra keltezhető sír bemutatása. Egy férfi és egy női sír rekonstrukciója. Fekvő vitrinben a szarmata sírokból előkerült leletanyag.

A folyosón található beugróban a bronzkori sír rekonstrukcióját mutattuk be, melyet egy dobogóra fellépve, korláton keresztül lehet megtekinteni. Mögötte ásatási fotó nagyítása és a bronzkorról ismertető szöveg.

Ezek után a rézkor szöveges ismertetése látható a falon. Mellette a fal folytatásában a halom kontúrjának, rétegeinek felfestése, valamint a sírkamra felépítése. A kamrába egy kémlelőlyukon lehet benézni. Bent homályos fényben a halott oldalra fektetve. Ezek után az aranykorongok és az edénymelléklet bemutatása. A folyosó másik oldalán a sírkamra feltárásának bemutatása a különböző fázisokban, valamint a környező lelőhelyek rézkori

leletei láthatóak. Itt építettünk be egy monitort, ahol a több évadon át tartó ásatás képeit, videóit, drón felvételét is megnézheti az érdeklődő.

A kiállításon belül kialakítunk egy kis teret, ahol a gyerekek a különböző korok viseleteit színezhetik ki, valamint az ásatáshoz köthető fotókat rakhatnak ki puzzle-ből.

A kiállítás részletes leírása fotókkal megtalálható a [www.viskikarolymuzeum.hu/idoszaki-kiállitás](http://www.viskikarolymuzeum.hu/idoszaki-kiallitas) oldalon és a Viski Károly Múzeum facebook oldalán.

Látogatószám, sajtóanyag, kiadvány, bevételek, fotódokumentáció

A kiállítás egy évig fog állni a múzeum folyosóján elhelyezett tárlókban, így a szélesebb közönség számára is folyamatosan látható lesz. A Különböző korosztályok érdeklődése várható, az általános iskolai korcsoportoktól a középiskolásokig, valamint a felnőtt korosztályig. Sokakat érdekel a régészet, a régi korok embereinek világa mely a múzeum folyosóján elevenedik meg. A kalocsai kistérségben élők számára fontos ennek a feltárásnak a bemutatása, így őseinket hozhatjuk közelebb magunkhoz, az ő életük elevenedik meg a kiállításon. A kiállítás szeptember 15-én nyílt, külön belépőjegyet nem szedünk az időszaki kiállítás megtekintéséért, az eddigi látogatószám megközelíti az 1130 főt.

Várható látogatószám:

Kiállítás várható látogatószáma a múzeum előző évi látogatói számainak statisztikája alapján: kb.7000 fő.

Múzeumpedagógia

A kiállításon belül kialakítottunk egy kis teret, ahol a gyerekek a különböző korok viseleteit színezhetik ki, valamint az ásatáshoz köthető fotókat rakhatnak ki puzzle-ből.

Folyamatosan szervezünk foglalkozásokat általános és középiskolai tanulók számára. A program a következő: előadás, a kiállítás megtekintése. Sírfeltárás, régészkedés kipróbálása, valamint a különböző korokhoz, különböző foglalkozások is választhatóak. A honfoglalás korhoz fémdomborítást párosítottunk, melynek során hajfonatkorongot, vagy tarsolylemezt lehet domborítani puha fémlémezből. A szarmata korhoz kötődően gyöngyfüzés választható. A bronzkorhoz és rézkorhoz agyagozás, kézzel formálhatják meg a gyerekek a korra jellemző edényformákat. Az elkészített alkotásokat haza is vihetik.

Kiadványok

Az NKA támogatásából készítettük el a kiállítás megnyitó meghívóját és egy hat oldalas leporellót, mely az ásatás főbb eredményeit mutatja be. A leporelló ingyenes.

A kiállítás megnyitó meghívója

**„ES ÁLLJON A DOMB, A MUTAK JELE...”
Dusnok – Halom régészeti kutatása**

A halom síkjában, annak kb. mértani közepén egy téglaközi sírkamra helyezkedett el, melyben a közlésez egy kőemeltető tagját helyezték örök nyugalomra.

A sírkamra 4mX4m-es, megközelítőleg négyzet alakú volt, melynek faszervezetét is megtaláltuk és dokumentáltuk. A sírt számos körbejárás, de inkább embertöltés, egy előnyös életpont elérése és véde, valószínűleg ruházatot szolgáló anyagokhoz így is a sírban maradt.

A radiokarbon vizsgálatok alapján a sírkamrát a bronz kor végén, a korszak végeken leendő évi alakították ki i.e. 400 körül.

A kiállítás megvalósítását támogatta:

n-á
Nemzeti Kulturális Alap

Szöveg: Lantos András
Fotó: Lantos András, Urbán Zoltán, Reketű Róbert

Viskó Károly Múzeum Kálocsza
Felelős kiadó: Romics László múzeumigazgató

A Viskó Károly Múzeum Kálocsza
2018. szeptember 13. – 2019. szeptember 13.

2016 tavaszán Dusnok-Halom lelőhelyéről két boncolás kora római korszakú leletet, valamint egy szarmata, gótok által készített bronz korú a falocszi múzeumban. A Viskó Károly Múzeum a Tisza-menti Múzeum munkatársainak segítségével 2016-ban leletemést, 2017-ben pedig – az NKA támogatásával – terjesztést folytatott a területen.

A feltáráskor a halom közepén egy kőbe épített sír is találtak. A jellegzetes, természetesen a sír elhelyezését a halom síkján i.e. 1500-1200 közötti, szinte az egész korszakra jellemző, letéti birtokait. A Dusnokon feltárt N-K típusú temetkezést fedték fel, de a sírből így is előkerült egy-egy életpont. A viszonylag nagy méretű, világosbarna színű előny a halott lábán helyezték, korcsos fejű, hullámos szőrű bennetűje a szőrtelen-dont csomok között került elő.

Az i. sz. 2. században egy iráni nyelvet beszélő népcsoport tagjai a szarmaták temetkeztek a halomra. Az ásatások során 6 boncolást, 5 D típusú szarmata temetkezést tártunk fel, ebből ketten férfi és négy női sír. A kiállításon bemutatásra kerülő leletek ezekből a sírokból származnak. Ruháikat főleg a ruhakapcsoló tűl fogták össze. A női sírban jellegzetes láncok a gyűrűk, melyek között kőbebeült aranykorok (pl. Hosszú, kerek, kerek, és posztagyógyi) és formájuk fordítottak elő. Ezekkel a gyűrűkkel a szarmata nők magukat, ruhát, a az oldalra felhagyott kisebb láncú tűket díszítették. Az egyik nő láncján egy csokoládé nagyságú üveggyűrű és órási méretű bakodón gyűrűk kerültek elő. Egy igen érdekes azuk is megfigyelhető volt, hiszen az előbb említett korszakban helyezték el az állomány fűzővel. Kisebb háttérű eszüköket - aranyos, bronzú, csontnyeli kék - is tettek a sírba. Az egyik nő sírban egy kőemeltető tagját, egy szarmatát keret mellett került elő. A kő alakú ún. perforált szőri fűzők közöttük került elő.

A feltáráskor a halom közepén egy kőbe épített sír is találtak. A jellegzetes, természetesen a sír elhelyezését a halom síkján i.e. 1500-1200 közötti, szinte az egész korszakra jellemző, letéti birtokait. A Dusnokon feltárt N-K típusú temetkezést fedték fel, de a sírből így is előkerült egy-egy életpont. A viszonylag nagy méretű, világosbarna színű előny a halott lábán helyezték, korcsos fejű, hullámos szőrű bennetűje a szőrtelen-dont csomok között került elő.

2017-ben sikerült azonosítani azt a Ny-K típusú sírját, melyhez a boncolás kora római leletek köthetők. A sír helyét volt, de ennek alapján újabb, i. sz. 10. századi szarmata temetkezések, köztük csingók, kerek és pársz alakú szarmata veretek kerültek elő. Valószínű, hogy a lelőhelyen egy megfigyelt női temetkezést sikerült azonosítani.

A kiállításához készült leporelló

A kiállításról a Petőfi Népeben és a Baon.hu oldalon kétszer is olvashatott a Bács-Kiskun megyei olvasóközönség.

A helyi sajtóban, Kalocsa TV, Korona rádióban is láthattak és hallhattak tudósítást a kiállítás megnyitójáról, illetve a helyi sajtó több fórumán megjelent a kiállítás meghívója.

Fotódokumentáció

A kiállítás megnyitó képei

Fotók a kiálltásról

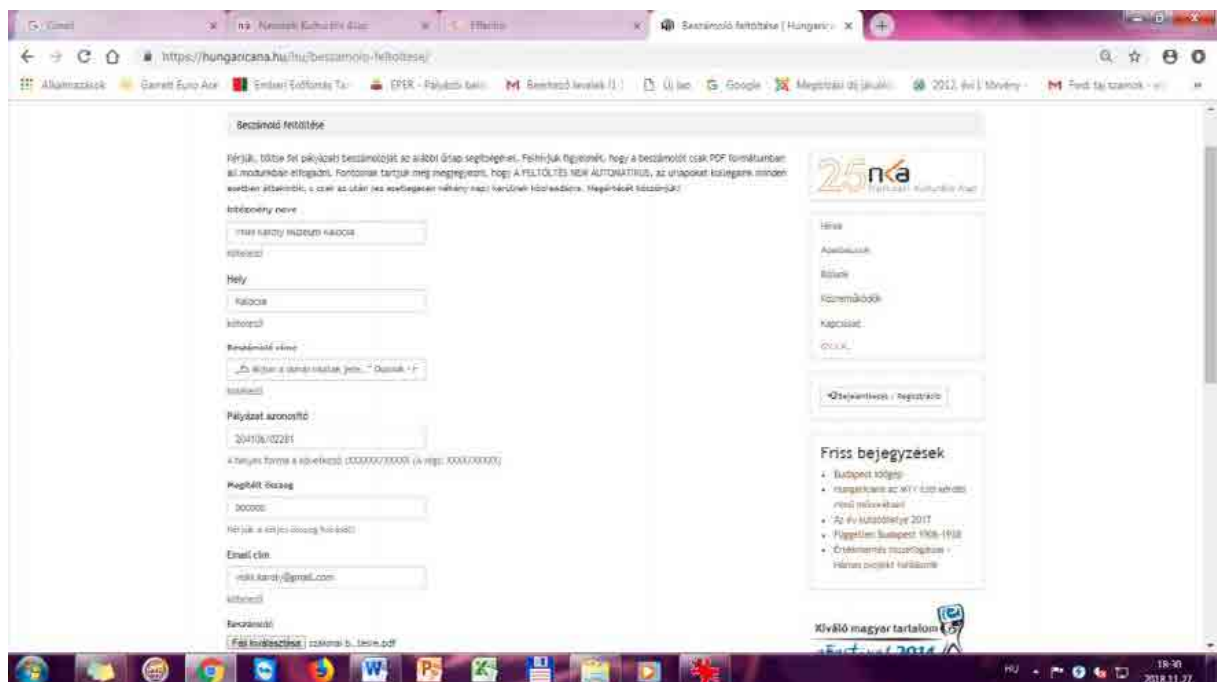

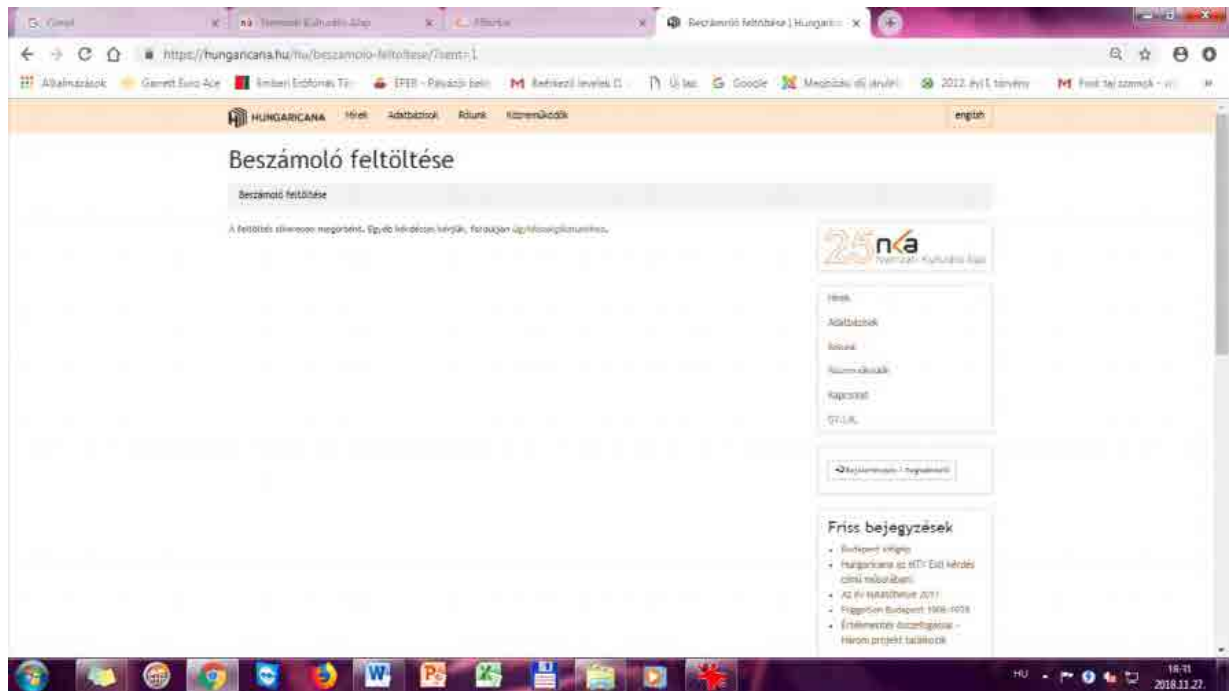
Fotók a kiállításról

Múzeumpedagógia

Igazolás arról, hogy a szakmai beszámolót a Hungaricana Közgyűjteményi portálra feltöltöttük.

Kalocsa, 2018-11-18

Lantos Andrea
régész-történész